

Bloemenboeken ontkiemd uit vorstelijke tuinen

Tentoonstelling: 'Vorstelijk tuinieren. Het Florilegium van Prins Charles',

te zien in het Teylers Museum, Haarlem tot en met 9 mei 2010.
www.teylersmuseum.nl

DOOR AUJKJE BOS-GEERTSEMA

Prins Charles van Engeland heeft blauw bloed, maar hij vindt het eervol om de 'Groene Prins' genoemd te worden. Net als koning Lodewijk XIV, keizerin Joséphine Bonaparte en onze koning-stadhouder Willem III heeft de prins van Wales een passie voor planten en parken. Zo'n dertig jaar geleden kocht hij in Gloucestershire het landgoed Highgrove, met een totaal verwaarloosde tuin. Met goede adviseurs en de nodige hulp – zelf had hij toen nog weinig ervaring met tuinieren – is hij erin geslaagd rondom Highgrove schitterende tuinen aan te leggen.

Op een film die doorlopend vertoond wordt op de tentoonstelling 'Vorstelijk tuinieren' is te zien dat Highgrove een ideaal oord is voor 'wilde' bloemen, voor allerlei bijzondere inheemse en ook exotische planten. De ommuurde moestuin heeft zijn oude luister teruggekregen. Er is een nieuwe boomgaard aangeplant met zeldzame appelbomen. De composthoop staat op een centrale plaats; het vuile afvalwater uit het huis wordt gerecycled; het gras wordt op sommige plaatsen door schapen kort gehouden.

Met de aanleg van de tuinen rondom Highgrove zette prins Charles dertig jaar geleden de trend voor het nieuwe 'biologische' tuinieren. Zijn devies is dat je in verbondenheid met de natuur moet werken en dat je niet het gevecht met de natuur moet aangaan. Highgrove is een voorbeeldtuin geworden. Verschillende adellijke grondbezitters hebben de werkwijze van de prins van Wales overgenomen en dat heeft hun de naam 'eco-adel' opgeleverd. Vermoedelijk voelt onze Nederlandse prinses Irene zich verwant met deze groene brigade.

Botanische schatkamer

Vanaf de zestiende eeuw hebben de vorsten van Europa grote tuinen met bijzondere planten aangelegd. De tuin achter het paleis was hun toevluchtsoord, de plek waar je je kon ontspannen. De vorstelijke tuinen hadden indertijd ook iets van een botanische schatkamer, van een plantenkabinet. Het was een rage planten van heinde en ver te verzamelen. Planten uit Azië, Afrika en Amerika werden in Europese tuinaarde naast elkaar gepoot. Bezitters van tuinen met vorstelijke allure ruilden stekjes en zaadjes, want er waren nog maar weinig bijzondere plantensoorten te koop. Zeelui brachten cactussen, bromelia's en orchideeën mee.

Stadhouder Willem III vroeg de mannen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie voor hem nootmuskat- en kaneelboompjes mee te nemen uit

Links. Highgrove House, gezien vanuit de tuin. Copyright Highgrove, Andrew Butler

Daaronder, links: 'Oost-Indische kers', een aquarel van Stephanus Cousyns, gemaakt omstreeks 1685 voor het album *Hortus Regius Hoeselaerdicensis*, 1685-1688. Coll. Bibliotheca Nazionale Centrale, Florence.

Daarnaast: een 'Amaryllis Josphinae' uit ca. 1810. Een stippeel-handgravure, deels handingekleurd uit het boek *Les Liliacées*, gemaakt door Pierre-Joseph Redouté (1759-1840). Coll. Teylers Museum, Haarlem.

Onderaan: 'Paleis en tuinen van Paleis Honselaersdijk', een ingekleurde ets uit ca. 1683, gemaakt door Abraham Blooteling. Coll. Koninklijk Huisarchief, Den Haag.

Indië. Hij had de mooiste tuinen in het zeventiende-eeuwse Nederland. De tuin bij zijn officiële werkpaleis Honselaersdijk was de grootste. Maar ook de tuin van paleis Het Loo, waar hij tijdens het jachtseizoen verbleef, mocht er zijn. De stadhouder was geen 'bio-graaf': er bestond nog geen ecodel. De tuinmannen van Willem III hadden een heel andere visie op tuinen dan prins Charles. In de zeventiende eeuwse tuinen werd de 'woeste' natuur aan banden

gelegd. Met het aanleggen van rechte lanen van geleide bomen, strak geschoren heggen en geometrische bloemperken zette Willem III als het ware de natuur naar zijn hand, net zoals Lodewijk XIV in Versailles gedaan had. Willem III wilde op Honselaersdijk en op Het Loo duidelijk maken dat hij niet onder hoefde te doen voor de Franse Zonnekoning. Voor hem was het belangrijk dat zijn fontein hoger konden spuiten dan die in Versailles.

Florilegia

De stadhouder had net als prins Willem Alexander veel aandacht voor watermanagement. Het water van de natuurlijke bronnen op de Veluwe werd zo gemanipuleerd dat zijn fontein met een grote variatie konden spuiten. Zijn tuin was ook een voorbeeldtuin, niet voor het ecologische tuinieren, maar voor zijn eigen politiek. Zoals in Honselaersdijk en op Het Loo alles binnen de omheining van zijn tuinen onder controle was en er rust en harmonie heerste in de symmetrische aanleg, zo probeerde hij ook binnen de grenzen van de Republiek der Nederlanden vrede en orde te bewerkstelligen en de vijand buiten het hek rondom 'de Hollandse tuin' te houden.

Zowel de tuin van Highgrove als de tuin van Honselaersdijk worden op de tentoonstelling belicht. Toch gaat het in het Teylers Museum niet om de manier waarop vorsten tuinieren, zoals de titel van de tentoonstelling suggereert, maar om de bloemenboeken, de 'florilegia', die verschillende vorsten van hun bijzondere plantenverzamelingen hebben laten maken. In de zeventiende eeuw namen de vorsten van Engeland, Oostenrijk en Frankrijk de beste kunstenaars in dienst om hun plantenverzameling in volle bloei en op ware grootte weer te geven. Dat de bloemen nauwkeurig en zo mooi en sierlijk mogelijk werden geportretteerd vonden de tuin-

bezitters van belang. Van de botanische tekeningen werden imponerende luxe boekwerken gemaakt.

Het Teylers bezit één van de oudste florilegia, de 'Hortus Eystettensis', met de plantensoorten die de prins-bisschop van Eichstätt, een stadje in Beieren, verzameld had. Joséphine Bonaparte liet haar bloemen tekenen door Redouté, die 'de Rafael van de bloemen' werd genoemd. Voor de revolutie was hij de officiële bloemenschilder van koningin Marie-Antoinette geweest.

Spruitjesstronk

Bijzonder is dat Willem III opdracht gaf de plantenverzameling van zijn goede vriend Caspar Fagel, de raads-pensionaris van Holland, te tekenen. Fagel had een grote tuin bij zijn buiten de Leeuwenhorst, in Noordwijkerhout. Na Fagels overlijden verhuisden de planten naar Honselaersdijk en werden de barokke bloemtekeningen gebundeld in het album 'Hortus Regius Hoeselaerdicensis' ('De koninklijke tuin van Honselaersdijk'). De stadhouder was zo op zijn planten gesteld, dat ze na zijn kroning tot koning van Engeland overgebracht werden naar zijn tuin bij Hampton Court bij Londen. Later raakten florilegia uit de mode. Nu is er weer belangstelling voor botanisch tekenen. De Engelse Anne-Marie Evans is een expert op dat gebied. Zij nam het initiatief om de plantencollectie van Highgrove voor het nageslacht vast te leggen. Kunstenaars uit de hele wereld wilden aan het project meewerken. Na een strenge selectie werden zeventig aquarellisten uitgenodigd. De Nederlandse Anita Walsmit Sach heeft ook een bijdrage geleverd. Zij tekende een Japanse esdoorn en een sering. Dankzij haar inzet zijn de originele aquarellen die voor het Highgrove Florilegium geschilderd zijn, nu in Haarlem te zien.

Het kostbare boek past in een vorstelijke traditie, maar het bijzondere is dat in dit boek ook wilde planten de aandacht krijgen, en dat zelfs een prei, een spruitjesstronk en een koolplant uit de ommuurde oude moestuin met passie voor de Groene Prins geschilderd zijn.

FOTO: TEYLERS MUSEUM